ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'
Η Ευρώπη και ο κόσμος κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου

1. Η ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1920-1930

1.Η οργάνωση της ειρήνης

Δεκαετία 1920-1930

• Φροντίδα ηγετών για διατήρηση ειρήνης ➡ σύσταση **Κ**οινωνίας **Τ**ων **Ε**θνών **(ΚΤΕ)**

Μειονέκτημα: τα κράτη θέτουν πρώτα το **εθνικό** συμφέρον και μετά το **γενικό**.

• Σύστημα «**συλλογικής ασφάλειας**» ➡ αδύναμο στην πρακτική ανταγωνισμού μεταξύ κρατών

• η κοινή γνώμη αποστρεφόταν ενδεχόμενο νέας αιματοχυσίας ➡ αρχικά φάνηκε δυνατή η συνύπαρξη δύο αντιλήψεων για τη διατήρηση της ειρήνης

1925: Συμφωνίες **Λοκάρνο (**η Γερμανία με Γαλλία, Βέλγιο, Αγγλία και Ιταλία)

⬇

διατήρηση εδαφικού καθεστώτος Συνθήκης Βερσαλλιών & ειρηνική επίλυση των διεθνών διαφορών

1926: ένταξη Γερμανίας στην ΚΤΕ

1928: Σύμφωνο **Μπριάν – Κέλλογκ** → ο πόλεμος κηρύσσεται «εκτός νόμου»

1929: Αριστείδης Μπριάν, υπ.εξ.Γαλλίας, προτείνει **ένωση Ευρώπης**.

2.Η οικονομική και κοινωνική συγκυρία

1η μεταπολεμική δεκαετία

Αισθητή οικονομική ανάπτυξη σε Ευρώπη & ΗΠΑ → 50% αύξηση της Βιομηχανικής παραγωγής

Αρνητικοί παράγοντες: 1) νομισματική ρευστότητα στην Κ. & Α.Ευρώπη
2) πιέσεις για αποπληρωμή των πολεμικών χρεών και των πολεμικών αποζημιώσεων

με την πάροδο των ετών → νέες οικον.εξελίξεις στην Ευρώπη

⬇

προβλήματα

1. δυσχέρεια στην εξεύρεση αγορών για βιομηχανικά αγαθά
2. δυσπραγία (μειωμένη οικον. δυνατότητα) του αγροτικού κόσμου

αντιμετώπισή τους

με δημοκρατικές μεθόδους

3.Οι προκλήσεις κατά της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας και του φιλελευθερισμού

Αναγκαία μια πειστική απάντηση για τα ανοιχτά κοινωνικά προβλήματα < από τα δημοκρατικά κράτη της Ευρώπης

ΔΥΟ ΑΥΤΑΡΧΙΚΑ ΚΑΘΕΣΤΩΤΑ

≠

ΕΣΣΔ → Στάλιν	**ΙΤΑΛΙΑ → Μπενίτο Μουσολίνι**
επιχειρεί συγκεντρωτικά, μετά το 1924, οικοδόμηση σοσιαλισμού στην ΕΣΣΔ Επιβάλλει: • κρατικοποίηση καλλιεργήσιμης γης • επιτάχυνση εκβιομηχάνισης (αυστηρά προγραμματισμένη οικονομία υπό πλήρη έλεγχο του κράτους)	εμπνευστής φασιστικής ιδεολογίας στο όνομα «δικαιώματος» των Ιταλών στη δημιουργία ισχυρού κράτους Χαρακτηριστικά: • έξαρση εθνικισμού • έξαρση δύναμης και βίας, ως παραγώγων της πολιτικής • επίκληση συνθημάτων υπέρ κοινωνικής ισότητας • σε αντίθεση με φιλελευθερισμό & κομμουνισμό άνοδος φασιστών στην εξουσία → 1) απόρροια αίσθησης ότι η Ιταλία αδικήθηκε από τους Συμμάχους 2) από φόβο διατάραξης της κοινωνικής τάξης από ταραχές και απεργίες

Η βαθμιαία ταύτιση κόμματος και κράτους

- ολοκληρωτική κατάλυση των δημοκρατικών θεσμών
- δημιουργία ενός προτύπου για τους οπαδούς του αυταρχισμού

2. ΕΣΩΤΕΡΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1923-1930)

1.Προς την πολιτική σταθεροποίηση

Μετά τη Συνθήκη των Λωζάννης (1923)
Περίοδος συνεχών αναταραχών & στρατιωτικών κινημάτων

- Σεπ.1922: Φιλοβενιζελικό στρατιωτικό καθεστώς (Ν.Πλαστήρα)
- 25 Μαρ.1924: αβασίλευτη δημοκρατία (πρωτοβουλία Αλεξ.Παπαναστασίου)
- 13 Απρ.1924: επικύρωση πολιτειακής αλλαγής με δημοψήφισμα
- Κυβερνητική αστάθεια
- 1925: επιβολή δικτατορίας από στρατηγό Θ.Πάγκαλο
- 1926: οικουμενική κυβέρνηση υπό Αλέξ.Ζαΐμη
- 1927: νέο Σύνταγμα – Προεδρευομένη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία
- Αυγ.1928: πανηγυρική εκλογή Βενιζέλου - Φιλελευθέρων (εκλογές με πλειοψηφικό)

Σταθεροποίηση του κοινοβουλευτικού καθεστώτος & του πολιτεύματος της προεδρευομένης κοινοβουλευτικής δημοκρατίας

2.Οικονομική και κοινωνική πρόοδος (τέλη δεκαετίας 1920)

Οικονομικές εξελίξεις:

1. βελτίωση παραγωγικής διαδικασίας
2. κατασκευή σημαντικών έργων υποδομής
3. σταθεροποίηση εθνικού νομίσματος
4. ανάπτυξη εμπορική κινήσεως & ενίσχυση εγχώριας βιομηχανίας
5. αύξηση καλλιεργήσιμων γαιών & εκτέλεση σημαντικών αποξηραντικών έργων στη Β. Ελλάδα

Κοινωνικές εξελίξεις:

1. αντιμετώπιση οξέων κοινωνικών προβλημάτων από έλευση προσφύγων (με αρωγή της ΚΤΕ)
2. εφαρμογή μέτρων για την αγροτική μεταρρύθμιση (διανομή γαιών)

Εξωτερική πολιτική:

- εξωτερικός δανεισμός αναπόφευκτη εξάρτηση Ελλάδας
- προσφυγή στο ξένο χρηματοδοτικό κεφάλαιο

3.Η διεθνής θέση της Ελλάδας

- οριστική εγκατάλειψη της πολιτικής της Μεγάλης Ιδέας
- 1922-1928: διπλωματική αδυναμία της Ελλάδας & υποτίμησή της ως παράγοντα της διεθνούς ζωής
- 1928-1932 (επί Βενιζέλου): διμερείς συμφωνίες με Ιταλία(1928), Γιουγκοσλαβία (1929) & Τουρκία (1930-Ελληνοτουρκικό Σύμφωνο Φιλίας)
- Αποκατάσταση των φιλικών σχέσεων με Αγγλία – Γαλλία, οι οποίες δεσπόζουν σε Βαλκάνια & Αν. Μεσόγειο
- Η ελληνική κυβέρνηση υποστηρίζει το σχέδιο Αρ. Μπριάν για ευρωπαϊκή ενοποίηση

Ενίσχυση διπλωματικού κύρους Ελλάδας

3. Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ

1.Η εκδήλωση και οι συνέπειες της κρίσης (1929-1932)

Αιφνίδια ραγδαία πτώση των τιμών των μετοχών στο χρηματιστήριο της Ν.Υόρκης

Μεγάλη οικονομική κρίση 1929-1932

Άμεσες (οικονομικές) επιπτώσεις:

1. διαδοχικές τραπεζικές πτωχεύσεις στις ΗΠΑ (και στην Ευρώπη)
2. απόσυρση αμερικανικών κεφαλαίων από Ευρώπη (ιδιαίτερα από Γερμανία)
3. μείωση βιομηχανικής παραγωγής & εμπορικών συναλλαγών σε παγκόσμια κλίμακα
4. αποδιοργάνωση διεθνούς νομισματικού συστήματος (υποτίμηση και αγγλικής λίρας,1931)

Κοινωνικές συνέπειες: δραματικές → 1932: πάνω από 30.000.000 άνεργοι παγκοσμίως, 5.000.000 στη Γερμανία

Πολιτικές επιπτώσεις:

1. πλήγμα στη φιλελεύθερη οικονομία & στη διαφαινόμενη ευημερία
2. η κοινοβουλευτική δημοκρατία δέχεται αυστηρή κριτική από τους εχθρούς της
3. σταλινική Ρωσία & φασιστική Ιταλία & οπαδοί τους σε δημοκρατικές χώρες της Ευρώπης ενθαρρύνονται και ενισχύονται χαρακτηριστική η περίπτωση της Γερμανίας

4. Εθνικοσοσιαλιστικό κόμμα Αδόλφου Χίτλερ (από 2,6% το 1928, φθάνει το 44% στις εκλογές Μαρτ.1933) :

- Κατάληψη εξουσίας και με αντιδημοκρατικές μεθόδους, όπως άσκηση βίας κατά των αντιφρονούντων
- Χίτλερ «καγκελάριος» - κατάργηση της δημοκρατίας με δημοψήφισμα το 1934
- Αυτοαναγορεύεται πρόεδρος του Ράιχ → ενός ενιαίου (και όχι ομοσπονδιακού) γερμανικού κράτους
- Συγκεντρώνει όλες τις εξουσίες και καταπνίγει κάθε εσωτερική ιδεολογική διαφοροποίηση

2.Η κατάρρευση της ΚΤΕ

Αίτια επικράτησης του Ναζισμού στη Γερμανία:

1. αποτελεσματική προπαγάνδα υπέρ του νέου καθεστώτος (Γκέμπελς)
2. αποτελεσματική αντιμετώπιση προβλημάτων οικονομίας
3. δραστική μείωση ανεργίας
4. βίαιη καταστολή κάθε αντίδρασης (Χίτλερ: αρχηγός της Γκεστάπο και των Ες-Ες)

ΚΙΝΔΥΝΟΣ για δημοκρατία & παγκόσμια ειρήνη

Η Ναζιστική ιδεολογία (Χίτλερ, Ο Αγών μου - «Mein Kampf »,1924)
Οι Γερμανοί, ως καθαρόαιμοι " Άρειοι" , οφείλουν :

- να συνενώσουν όλους τους πληθυσμούς που ομιλούν τη γερμανική γλώσσα
- να επεκτείνουν την κυριαρχία τους προς Ανατολάς για εξασφάλιση "ζωτικού χώρου"

Κατάρρευση της ΚΤΕ

- ανίσχυρο το σύστημα της «συλλογικής ασφάλειας»
- 1931: η ΚΤΕ αδυνατεί να αποτρέψει την κατάληψη της Μαντζουρίας από Ιαπωνία και τη μετατροπή της σε προτεκτοράτο της Ιαπωνίας
- Ματαίωση σχεδίων της ΚΤΕ για γενικό αφοπλισμό
- Προκλητική εισβολή φασιστικής Ιταλίας στην ανίσχυρη Αιθιοπία χωρίς κυρώσεις
- Ιαπωνία & ναζιστική Γερμανία αποχωρούν από ΚΤΕ
- Πορεία προς τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο

4. Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΙΜΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1930-1940

1.Η πολιτική αστάθεια και η εγκαθίδρυση της δικτατορίας

Η διεθνής κρίση επηρέασε τις εξελίξεις και στην Ελλάδα

⬇

Η προσπάθεια του Βενιζέλου να κάνει τη χώρα «αγνώριστον» σκόνταψε στο παγκόσμιο «κραχ»

➡ Επάνοδος των **αντιβενιζελικών** στην εξουσία:
5 Μαρτ.1933: επικράτηση του Λαϊκού κόμματος (κυβέρνηση Π.Τσαλδάρη)

1. Τα αποτυχημένα φιλοβενιζελικά στρατιωτικά κινήματα:
   - 6ης Μαρτ.1933 (Ν.Πλαστήρα)
   - 1ης Μαρτ.1935

   και
2. η απόπειρα δολοφονίας του Βενιζέλου στις 6 Ιουν. 1933

⬇

κλίμα πολιτικής πόλωσης

➡ κατάργηση της προεδρευομένης δημοκρατίας & επάνοδος της Βασιλείας:
Οκτ.1935: πραξικόπημα αντιβενιζελικών → επαναφορά βασιλευομένης δημοκρατίας
& Συντάγματος 1911

Νοεμ. 1935: επάνοδος στο θρόνο του Γεωργίου Β', έπειτα από 11χρονη παραμονή του στο εξωτερικό
Ελ.Βενιζέλος : εξόριστος στη Γαλλία, πριν το θάνατό του (18/3/1936), θα ταχθεί υπέρ της βασιλείας ευελπιστώντας σε πολιτική ομαλοποίηση

➡ Ιαν.1936: - ισοψηφία των δύο μεγάλων κομμάτων, του Λαϊκού & των Φιλελευθέρων
- αδυναμία τους να συνεργαστούν

⬇

Πολιτική κρίση

4 Αυγ. 1936: ο **Ι.Μεταξάς** κηρύσσει **δικτατορία** με στήριξη από βασιλιά.
Τον Μεταξά ευνοούν:

- η επικράτηση αυταρχικών καθεστώτων στην Ευρώπη και
- η απώλεια των σημαντικότερων πολιτικών ηγετών (Βενιζέλου, Τσαλδάρη, Παπαναστασίου & Μιχαλακόπουλου)

2.Ο αντίκτυπος της διεθνούς κρίσης στην κοινωνία και την οικονομία

- **Χρεοκοπία, 1932:** δεν την αποτρέπουν η αυξημένη φορολόγηση και τα έκτακτα κυβερνητικά μέτρα
- **Κάμψη εμπορίου**
- **Μείωση εισοδήματος** εργαζομένων
- **Κοινωνικές εντάσεις**
- Η λήψη σοβαρών μέτρων για κοινωνική ασφάλιση (**1937: σύσταση ΙΚΑ** από Μεταξά) αμβλύνει την κοινωνική αντίδραση , χωρίς να την εξαλείψει

3.Η θέση της χώρας στο διεθνές πλαίσιο της εποχής

- Η διπλωματική ισορροπία με βαλκανικούς γείτονες και Μεγ. Δυνάμεις καταρρέει
- **9 Φεβρ. 1934: τετραμερές Βαλκανικό Σύμφωνο** (Ελλάδα, Γιουγκοσλαβία, Ρουμανία & Τουρκία απέναντι στη Βουλγαρία)
- **1936:** μεγαλώνουν τα διπλωματικά διλήμματα της Ελλάδας
- Τα πάγια εθνικά συμφέροντα θα εξυπηρετούνταν καλύτερα με σύμμαχο την Αγγλία
- Η Ελλάδα αποφεύγει οικονομικό και πολιτικό εναγκαλισμό χιτλερικής Γερμανίας

5. Ο ΥΠΟΛΟΙΠΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

1.Τα κέντρα ισχύος στη διεθνή ζωή

έως Β' Παγκόσμιο Πόλεμο

- Επίκεντρο διεθνών εξελίξεων
- Κοιτίδα πολιτισμικών & πολιτικών ρευμάτων
- Εστία ζυμώσεων

⇨ **η Ευρώπη**

Κυρίαρχα ιστορικά φαινόμενα Μεσοπολέμου

- Η αποικιοκρατία
- Η ενίσχυση ισχύος των ΗΠΑ και της Ιαπωνίας

2.Τριγμοί στο αποικιακό επίπεδο

(τελευταία φάση της αποικιοκρατίας – φαινομενικά ανθηρή)

Βρετανική αποικιοκρατία (στο ¼ του πλανήτη):

Η Βρετανία → 1η παγκόσμια δύναμη

↘ ελέγχει την παραγωγή
- ζωτικών διατροφικών προϊόντων
- ορυκτού πλούτου και
- υγρών καυσίμων

Γαλλική αποικιοκρατία (στη Β./Δ./Κ.Αφρική & Εγγύς Ανατολή,):

Κατά πολύ ασθενέστερη με επίκαιρες, όμως, θέσεις στον Ινδικό ωκεανό, Ειρηνικό ωκεανό, Ινδοκίνα και Καραϊβική

Αποικιοκρατία άλλων χωρών:

Βελγίου → στην Κ.Αφρική (Κονγκό)
Ολλανδίας → στην Ινδονησία
Ιταλίας → στη Β./Α.Αφρική & στο Αιγαίο πέλαγος (Δωδεκάνησα)

Διαφοροποίηση αποικιών

1. ως προς τη μορφή διοικητικής εξάρτησης από τη μητρόπολη &
2. ως προς τους πολιτικούς – στρατηγικούς - οικονομικούς σκοπούς που εξυπηρετούν

Εθνικιστικός αναβρασμός σε Ασία & Μ.Ανατολή (μετά την κρίση του 1929)

⇩

- Βίαιη αντίδραση αποικιακών αρχών
- Πρωτοβουλίες τους για μεταρρυθμίσεις

⇩

Ανίκανες να καταπνίξουν οριστικά τις αντιδράσεις

3.Η οικονομική ανάκαμψη των ΗΠΑ και η ενίσχυση της διεθνούς θέσης τους

Οι ΗΠΑ ξεπέρασαν τις οικονομικές και κοινωνικές δυσκολίες της διεθνούς κρίσης

1933: ο Φραγκλίνος Ρούσβελτ εφαρμόζει με επιτυχία νέα τολμηρή πολιτική «**New Deal**»:

1. ενίσχυσε παρεμβατικό ρόλο του κράτους
2. αύξησε την αγοραστική δύναμη των πολιτών
3. αναδιοργάνωσε το τραπεζικό σύστημα
4. αποδέσμευσε το δολάριο από τον κανόνα του χρυσού
5. μείωσε την παραγωγή
6. αύξησε την τιμή των αγροτικών προϊόντων
7. βελτίωσε τους μισθούς
8. έλαβε σειρά κοινωνικών μέτρων υπέρ των εργαζομένων
9. προγραμμάτισε σειρά μεγάλων δημοσίων έργων μειώνοντας των αριθμό των ανέργων
10. σταθεροποίησε το δημοκρατικό καθεστώς
11. πέτυχε τη ραγδαία οικονομική ανάπτυξη των ΗΠΑ
12. στον διπλωματικό τομέα: α) βελτίωσε τις σχέσεις των ΗΠΑ με κράτη Κ./Ν.Αμερικής (πολιτική «καλής θέλησης»)
    β)αντιμετώπισε τον κίνδυνο επικρατήσεως ολοκληρωτικών δυνάμεων
    γ) καταπολέμησε την ψυχολογία του «απομονωτισμού» και της ουδετεροφιλίας της αμερικανικής κοινής γνώμης

4.Ο ιαπωνικός επεκτατισμός

Δεκαετία 1930: στρατοκρατική Ιαπωνία ➡ πολιτική άκρατου επεκτατισμού:
1910: προσάρτηση Κορέας
1931: κατάληψη Μαντζουρίας
1937: εισβολή και κατάληψη Α.Κίνας
1940: στρέφεται σε χώρες ΝΑ.Ασίας (Ινδοκίνα)

Εμφανίζει την εκστρατεία της ως «απελευθερωτική», λόγω κάμψης αποικιακών δυνάμεων
Σύντομα, όμως, αποκαλύπτονται: α) ο βίαιος χαρακτήρας της ιαπωνικής επέκτασης
β) η στυγνή οικονομική εκμετάλλευση και
γ) η επιβολή καταναγκαστικής εργασίας στους ντόπιους για εκτέλεση δημοσίων έργων